

Deltagande föreningar, styrelsenivå – beskrivning av verksamhet och uppfattning om motionsidrott

Åsa Bringsén

Ett delsyfte med projektets följeforskning var att studera kontextuella faktorer med fokus på förutsättningar för motionsaktiviteter i olika verksamheter inom idrottsrörelsen. På föreningsnivå studerades detta med hjälp av en enkätstudie bestående av två delar. Den första delen var av kvalitativ karaktär och vände sig till föreningarnas styrelsenivå. Styrelsenkäten besvarades av en styrelserepresentant som kunde ta hjälp av andra i föreningen vid behov. Förutom beskrivande information om föreningen så bestod styrelseenkäten av frågor om motionsaktiviteter i relation till föreningens verksamhet. Styrelseenkätens 19 kvalitativa frågor fördelades mellan följande fem frågeområden:

- Föreningens idrottsverksamhet
- Styrelse och administration
- Verksamhetsutveckling och prioriteringar
- Intäkter och utgifter
- Motionsidrott

Frågornas karaktär innebar att respondenterna var fria att själva välja vad och hur mycket de beskrev om sin verksamhet i enkäten. Alla deltagande föreningar (35 föreningar) fick information om studien och erbjöds möjlighet att delta. 17 styrelserepresentanter besvarade och återlämnade en enkät var och bland dessa svar fanns 19 föreningar representerade. Resultatet analyserades kvalitativt, med fokus på generella mönster av likheter och skillnader utifrån respondenternas

beskrivningar av föreningen, dess verksamhet generellt och motionsidrott specifikt.

Resultat

Deltagarna i studien representerade 19 föreningar totalt och Hallands distrikt representerades av två föreningar medan fyra av föreningarna var hemmahörande i Blekinge. Sex föreningar tillhörde Skånes idrottsförbund och övriga sju föreningar kom från Småland. Bland de 17 respondenterna fanns nio ordföranden, en kassör, tre sportchefer, två utbildningsansvariga, en ledare/styrelseledamot och en projektledare. 14 föreningars verksamheter var individuella idrotter och övriga fem föreningar karaktäriserades av lagidrott/bollsporter. Totalt var 11 olika idrotter representerade i de deltagande föreningarna och alla bedrev verksamhet för barn och ungdomar. De flesta hade också verksamhet för vuxna. Storleken på föreningarna var olika och svaren visade att antalet medlemmar varierade från ca 30 till ca 1200 medlemmar.

Idrottsföreningarna utifrån ett styrelse- och samverkansperspektiv

Styrelseuppdrag i de deltagande föreningarna beskrevs som ideellt arbete och utmaningar att få medlemmar att engagera sig på styrelsenivå lyftes fram i flera sammanhang. I en del föreningar fanns det medvetna strategier för styrelsens sammansättning medan det i andra sammanhang "fick bli som det blev" utifrån vilka som valde att engagera sig.

Vi tar dom vi får!

En del respondenter ansåg att kön eller ålder inte spelade någon roll utan kunskap och erfarenhet var viktigare. En del föreningar ville däremot istället ha eller strävade efter jämn köns-

fördelning, blandade åldrar och en jämn fördelning mellan styrelseledamöter med svensk och utländsk bakgrund. När det var svårt att lyckas med en på detta sätt varierad sammansättning i styrelsen relaterades det ofta till svårigheter att få kvinnor, medlemmar med utländsk bakgrund och yngre medlemmar att engagera sig i styrelsearbete.

10 personer med bred kompetens och idrottslig förankring. Endast två kvinnor trots att valberedningen specifikt sökt kvinnor.

Det fanns dock föreningar där alla styrelsemedlemmar var till exempel kvinnor och det fanns föreningar där de flesta i styrelsen verkade vara yngre (beskrevs som killar och tjejer). En del föreningar hade ledare eller aktiva medlemmar för övrigt i styrelsen medan andra föreningar ansåg att det var mindre bra att ha ledare i styrelsen.

Vilka arbetsuppgifter som låg på styrelsenivå varierade och kunde till viss del relateras till verksamheternas storlek och/eller typ av verksamhet. En del föreningar var organiserade så att styrelsearbetet karaktäriserades av övergripande strategiarbete, som sedan verkställdes på till exempel sektions-, kommitté och/eller kanslinivå. I andra sammanhang beskrevs styrelsearbetet som mer operativt och arbetsuppgifterna var uppdelade mellan styrelseledamöterna beroende på deras funktionella roll i styrelsen, till exempel kassör, sekreterare eller ungdomsansvarig. I en del föreningar hamnade mycket av styrelsearbetet på ett fåtal personer och arbetsbördan upplevdes då vara stor.

Nu är kommunikationen direkt mellan mig och verksamheten vilket innebär mycket jobb för under-teknad.

Hemsida och mejl verkade vara den vanligaste kommunikationsvägen mellan styrelse och övriga medlemmar i föreningen, men i större föreningar så kunde det finnas ett mellanled som kommunikationen då gick genom (t ex kommittéer, sektioner, kansli). De mindre verksamheterna karaktäriserades till viss del och i större utsträckning av kommunikation då medlemmar och/eller styrelseledamöter "möttes i vardagen".

Vi är en liten organisation och vi träffas ofta, talar med varandra och försöker informera nybörjare på bästa sätt.

Alla medlemmar över 18 år var röstberättigade på föreningarnas årsmöte. För ungdomar och barn såg det dock olika ut. I en del föreningar hade alla medlemmar rösträtt, men det var mer vanligt att det fanns en åldersgräns för rösträtt. Åldersgränsen var då till exempel 13, 15 eller 16 år. I en förening kunde föräldrar representera sina barn vid föreningens årsmöte.

De flesta föreningarna var också organiserade i olika ansvarsgrupper, vars deltagare ideellt utförde arbetsuppgifter som låg utanför den vardagliga verksamheten med ledare och aktiva. Det kunde då till exempel handla om sponsorgrupp, utbildningskommitté, byggrupp, festkommitté, trivselgrupp, ungdomssektion, tävlingsgrupp, informationsgrupp etc. Föreningarna kunde också ha individer med specialfunktioner som sportchef, kanslist, marknadschef, ungdomsansvarig osv. I vissa föreningar var personer med specialfunktioner anställda av föreningen. Föreningarnas administrativa arbete sköttes dock i de flesta fall ideellt av medlemmar på styrelsenivå, med administrativ funktion eller ledarfunktion. I en del fall fanns det en avlönad administrativ resurs som avlastade övriga som arbetade ideellt i föreningarna.

Föreningarnas samverkan eller samarbete med andra aktörer eller organisationer varierade från att inte alls förekomma till att vara en självklar och ett betydande inslag i föreningens verksamhet. Samverkansaktörerna kunde relateras till de fyra olika verksamhetstyperna; *kommunala verksamheter, hälso- och sjukvårdsorganisationer, verksamheter inom idrottsrörelsen* och slutligen *näringslivet*. Kommuner eller stadsdelar generellt och specifika kommunala verksamheter som till exempel skola, socialmyndighet och fritidsförvaltning fanns med som exempel på kommunala samverkansaktörer. I en del sammanhang relaterades kommunal samverkan till övergripande idrottslig samverkan eller en form av "paraplyorganisationer" på kommunal nivå. Inom idrottsrörelsen fanns flera olika samverkansaktörer representerade. Det var till exempel andra föreningar med samma typ av idrottslig inriktning, specialidrottsförbund (SF), distriktsförbund (DF), SISU Idrottsutbildarna och riksidrottsförbundet (RF). Inom området hälso- och sjukvård beskrevs samverkan med till exempel habiliterings- och psykiatriverksamheter.

Idrottsverksamheterna och verksamhetsutveckling

De idrottsliga verksamheterna var genomgående organiserad på gruppnivå och i de flesta fall baserades gruppindelningen på ålder och ofta också på kön. I vissa fall relaterades gruppindelningen till de aktivas nivå och i en del fall hade föreningarna olika grunder för gruppindelning i olika delar av föreningens verksamhet eller en kombination av faktorer som grund för gruppindelning. Det fanns också verksamheter som inte tillämpade någon strukturerad gruppindelning utan verksamheten, eller delar av den, karaktäriserades istället av öppna grupper eller så kallad "drop in" verksamhet. Ibland blev syftet med det specifika aktivitetstillfället, till exempel motion, styrketräning eller teknik, grunden för deltagandet och gruppindelningen.

Vi har en grupp som lär ut teknik och som passar så gott som alla, nybörjare eller erfaren.

Resultatet visade att nivåindelning, öppna grupper eller specifikt syfte som grund för gruppindelning troligtvis var mer vanligt i föreningar med individuell idrott än i föreningar med lagidrottsverksamhet. När antal träningstillfällen angavs i enkäterna fanns det ofta en koppling till ålder och/eller nivå och antalet träningstillfällen. Färre träningstillfällen fanns tillgängliga för de yngre barnen och/eller nybörjarna och flest träningstillfällen fanns för seniorer och/eller de som elit satsade på sin idrott. Syftesinriktad träning, öppna grupper eller på annat sätt flexibilitet i träningsverksamheten verkade innebära större valfrihet oberoende av ålder eller nivå, vad gäller de aktivas träningsmängd.

Vi har hittat en matris som vi tycker fungerar bra, där de tränar vissa pass med jämnåriga och andra pass mer utifrån nivå med både äldre/yngre deltagare. De kan också själva välja ambitionsnivå genom fler eller färre pass per vecka.

Antalet ledare i föreningarna varierade i relation till verksamheternas storlek. När verksamheterna beskrevs utifrån ett ledarperspektiv med stöd av könsfördelningen var det oftast en majoritet av manliga ledare i föreningens verksamhet.

Ca 30 ledare och 80 % är manliga ledare.

I föreningar med en stor majoritet aktiva flickor (både individuell idrott och lagidrott) var dock en majoritet av ledarna kvinnor. Jämn könsfördelning bland ledare fanns representerat både i individuell idrottsverksamhet och lagidrottsverksamhet. Resultatet visade dock att det troligtvis var mer vanligt före-

kommande med jämn könsfördelning på ledarsidan inom ramen för individuell idrottsverksamhet. Åldersmässigt fanns det stor variation på ledarsidan. En del föreningar skiljde sig från övriga och hade i huvudsak tränare i åldern 16-25 år och det fanns endast ett par ledare i åldern 65+. När ålder presenterades av respondenterna var dock de flesta ledare ca 30-50 år gamla.

Allt arbete utförs ideellt!

Ledaruppdrag beskrevs i stor omfattning som ideellt arbete, men det fanns också undantag. I en del föreningar var till exempel alla ledare arvoderade. När ledare var arvoderade var det oftast i form av timanställning, men det fanns även deltidsanställda ledare/tränare i en del föreningar. När respondenterna presenterade en kombination av att ha flest ideella ledare och ett fåtal ledare med ekonomisk ersättning så var det ledare för seniorer eller elitsatsning som erhöll arvode för sitt arbete.

Ledare & tränare (män): 31, Ledare & tränare (kvinnor): 4, Majoriteten av ledarna är 31-50 år och endast seniorledare är arvoderad.

Resultatet visade stor variation vad gäller tävlingens del i eller relation till den idrottsliga verksamheten. En del respondenter beskrev tävlingen som en central del av verksamhetens alla aktivitetstillfällen och som en naturlig del av livet i stort. I andra sammanhang beskrevs tävling som specifika och avgränsade arrangemang, som kunde vara en del av verksamheten vid ett fåtal tillfällen under året. Det fanns också föreningar där verksamheten inte förknippades med något tävlingsmoment alls. En del föreningars tävlingsverksamhet bestod av en kombination av specifika lite större tävlingsarrangemang och rutinmässigt återkommande mindre tävlingstillfällen på veckobasis under

tävlingssäsongen. De större arrangemangen var ofta resurskrävande och beroende av att många medlemmar ställde upp ideellt som funktionärer på olika sätt. I en del idrotter var närvaro av läkare ett måste vid tävlingsarrangemang. Resultatet visade att det kunde vara svårt att få tag på läkare som ställde upp ideellt och föreningen kunde inte erbjuda ekonomisk ersättning för uppgiften. I en del fall engagerades domare också ideellt men i de flesta fall beskrevs domare som utbildade och arvode-erade för sitt arbete.

Som det mesta av resultatet för övrigt så varierade fördelningen mellan olika typer av intäkter, bland de deltagande föreningarna. Medlemsintäkterna varierade från 3 % till 90 %. I genomsnittet var dock ca 31 % av föreningsintäkterna medlemsavgifter medan ca 17 % representerades av lokalt aktivitetsstöd. Lokalt aktivitetsstöd varierade från 0 % till 54 % medan sponsringsintäkterna var som minst 0 % och mest 40 %. Genomsnittet för andelen intäkter från sponsring var ca 12 %. På utgiftssidan var de största utgiftsposterna förhållandevis likartade och fördelades mellan de fyra utgiftsområdena *löner, anläggning/lokaler, material och slutligen tävlingskostnader*. Löner inkluderade löner generellt eller specifikt kopplade till tränare och/eller administration, medan anläggning/lokaler bestod av utgifter som till exempel hyra, underhåll och driftskostnader. Material var inte specificerat men tävlingskostnader representerades av utgifter relaterat till startavgifter, domararvode, elit, landslag etc.

Verksamhetsutveckling utfördes kontinuerligt på olika sätt i de deltagande föreningarna. I de flesta fall valde informanterna att relatera verksamhetsutveckling till utbildning av föreningens ledare/tränare men också för övriga medlemmar med styrande eller administrativ funktion.

Vi lägger mycket pengar i budgeten på utbildningar för tränare/ledare men även på vad det innebär att sitta i en styrelse.

De flesta föreningarna uppmanade eller uppmuntrade föreningens ledare/tränare att utbilda sig, men det var inget krav, och i de flesta fall stod föreningen för kostnaden. Förutom individuella utbildningsinsatser så relaterades verksamhetsutveckling också till utvecklingsmöten, ledarträffar och i ett par fall till arbete med styrdokument och/eller verksamhetsplaner. Vid ett tillfälle beskrevs stöd av de aktivas skolarbete/läxhjälp som en del av verksamhetsutvecklingen i föreningen. Inriktningen på verksamhetsutvecklingen varierade alltså och kunde kopplas ihop med beskrivningarna av föreningarnas prioriteringar.

Barn- och ungdomsverksamheten är prio 1!

I nästan alla föreningar fanns barn- och ungdomsverksamhet med som prioriterat område i verksamhetsplanerna, men i en del fall prioriterade föreningarna både bredd/barn och ungdom och elit/seniorverksamhet. En förening beskrev att de medvetet valde att inte bedriva seniorverksamhet, för att undvika negativa ekonomiska konsekvenser för deras ungdoms-satsning. Värdegrundsarbete, utbildning av ledare, rekrytering och trivsel/gemenskap var också saker som fanns med som prioriterade områden för flera av de deltagande föreningarna. I vissa sammanhang var de prioriterade områdena mer konkreta, med koppling till den vardagliga verksamheten för de aktiva. Det handlade då till exempel om anläggning, utrustning och träningstider. För nystartade föreningar kunde prioriteringarna handla om att få alla styrdokument på plats, för att kunna söka bidrag för verksamhetens prioriteringar för övrigt.

Motionsidrott

Drivkrafterna bakom föreningarnas val att satsa på motionsidrott kunde bland annat kopplas till faktorer som *större och bredare verksamhet*, i form av rekrytering av medlemmar generellt eller specifik målgrupp, samt "idrott för alla och under hela livet".

Vi vill vara en förening för alla!

I vissa fall visade resultatet på ett *folkhälsoperspektiv* där informanterna kopplade motionsidrottsverksamhet till ett hälsosamt samhälle med till exempel ökad fysisk aktivitet eller likvärdiga förutsättningar för fysisk aktivitet för befolkningen i stort samt spridning av "aktivitetsglädje".

Vi tycker att aktiviteterna är roliga och vill att fler ska få uppleva samma glädje som vi!

Föreningarnas styrkor i relation till att erbjuda motionsaktiviteter relaterades till *konkreta faktorer* som tillgång till lokaler, träningstider, material och ledare samt *strukturella aspekter* som en fungerande organisation, utbildningsprogram, verksamhetens röda tråd etc.

Vi har redan ett öppet och välkomnade arbetssätt i föreningen, steget är inte så stort. Varken för föreningen eller deltagare som kommer. Vi har många ledare med driv, som ser helheten och vi vill bli fler medlemmar och aktiva i föreningen.

Resurser för att vara lämpliga att bedriva motionsidrott kunde också handla om *kvaliteten på verksamheten* och kopplades då ihop med till exempel föreningen i stort, värdegrundsarbetet, ledares kompetens, aktiviteternas och lokalernas lämplig-

het/kvalitet i relation till aktiviteterna och föreningens varumärke samt goda rykte. Vid ett tillfälle belystes kostnaden (ringa kostnad) för aktiviteten som betydelsefull i relation till föreningens styrka att bedriva motionsidrott.

När det gällde utmaningar, relaterat till motionsidrott, så handlade det ofta om *rekryteringssvårigheter* både i relation till ledare och aktiva deltagare.

Hitta ledare och halltider!

Tillgång till *lokaler och träningstider* var också något som kom fram vid flera tillfällen men även kontinuerlig *kompetensutveckling och verksamhetsutveckling* lyftes fram som utmaningar av de deltagande föreningarna. I enstaka fall belystes svårigheter att hålla kostnaderna nere som en utmaning i relation till att bedriva motionsaktiviteter.

De flesta föreningarna upplevde att de fick gott stöd från stödorganisationer som till exempel SF, DF, RF och SISU. I enstaka fall upplevde informanterna inget stöd eller mindre bra stöd från sitt specialidrottsförbund. När det presenterades olika typer av stödinsatser var dessa kopplade till projektstöd generellt, ekonomiskt stöd, stöd med textmaterial, presentation av "goda exempel" och arbetet med att uppmuntra föreningarna. Betydelsen av att olika delar av idrottsrörelsen hade samma mål och prioriteringar lyftes fram som viktigt stöd för motionsidrott. Vid något tillfälle beskrevs samverkan med andra idrottsföreningar vara ett stöd för motionsperspektivet i föreningen.

Föreningarna önskade fortsatt stöd inom de områden som redan upplevdes fungera på ett bra sätt och det handlade då ofta om ekonomiskt stöd och idéer för verksamhetsutveckling. Föreningarna bidrog också med konkreta förslag på områden där

de ansåg att stödorganisationerna inom idrottsrörelsen kunde bidra i större utsträckning. Deltagarna fokuserade då på bland annat LOK stöd utan åldersbegränsning samt minskat fokus på tävlingsidrott generellt, men även specifikt arbete för att påverka kommunerna att prioritera breddidrott i större utsträckning.

Mer information till idrottsrörelsen men speciellt kommuner så att de prioriterar alla idrotter och alla människor, inte bara "elitföreningar"

Utbildningsinsatser fanns med i resultatet och relaterades bland annat till specifik utbildning för ledare av vuxenidrott, mer erfarenhetsutbyte och informationsträffar samt möjlighet att boka tid för rådgivning. Stöd vad gällde marknadsföring, var slutligen en sak som en del föreningar önskade hjälp med från idrottsrörelsens stödorganisationer.

Styrelseenkät – en sammanfattning

Sammanfattningsvis så var variationen stor vad gällde storlek och idrottslig inriktning, bland de deltagande föreningarna. Trots det så var de organisatoriska strukturerna i föreningarna förhållandevis likartade. En viss variation fanns dock och den kunde relateras till föreningarnas storlek. Föreningsarbetet på styrelse och ledarnivå genomfördes oftast av svenskfödda män men det fanns undantag. I föreningar med en majoritet av aktiva flickor var det t ex mer vanligt med kvinnor både i styrelse och som ledare. Det var vanligast att ledare i föreningarna var mellan 30-50 år. Oberoende av funktion eller roll så var föreningsarbete i stor utsträckning karaktäriserat av ideellt arbete. Undantag fanns då till exempel administrativ stödpersonal kunde ha en anställning i en del föreningar och alla ledare i ett

fåtal föreningar var arvoderade. Det var dock mer vanligt att ledare för barn och ungdom arbetar ideellt medan ledare för senior och/eller elit var arvoderade.

Resultatet visade att föreningarnas intäkter varierade och hade en stor spridning. Ofta dominerades dock intäkterna av medlemsintäkter och LOK stöd, vilka har en stark koppling till bredd/barn och ungdomsidrott. Barn- och ungdomsverksamhet var också det som oftast lyftes fram som viktig prioritering och föreningarna arbetade aktivt med att utveckla verksamheten med detta fokus. Det handlade då t ex om utbildningsinsatser, ledarträffar, värdegrundsarbete samt trivsel och gemenskap. De stora utgiftsposterna kunde relateras till idrottsverksamhet generellt, men hade till skillnad från intäkterna en förhållandevis stark koppling till tävling, senior och eller elitverksamhet. Den starka kopplingen mellan seniorverksamhet och dyra kostnader var en möjlig motivering till att inte bedriva seniorverksamhet.

Resultatet visade att idrottslig verksamhet alltid innebar träning i grupp, men att grunderna för gruppindelning varierade. Indelning efter ålder och kön eller nivå var vanligt förekommande men alternativ indelning i form av t.ex. syftesinriktad gruppindelning eller öppna grupper verkade innebära större flexibilitet och möjlighet för de aktiva att själva välja ambitionsnivå och träningsmängd. Alternativ gruppindelning föreföll vara mer vanligt i föreningar med individuell idrott.

Motionsverksamhet motiverades med framför allt en vilja att bredda verksamheten, vara en förening för alla och ett folkhälsooperspektiv. Föreningarnas styrkor kunde i huvudsak relateras till konkreta faktorer, strukturella aspekter samt verksamhetens kvalitet. Utmaningar handlade framför allt om rekryte-

ringssvårigheter men även om tillgång till lokaler och tränings-
tider. Resultatet visade också ett behov av kontinuerlig kompe-
tens- och verksamhetsutveckling, för att föreningarna skulle ha
bättre förutsättningar att bedriva motionsidrott. Stödet från id-
rottsrörelsen upplevdes positivt och var viktigt för förening-
arna utifrån ett motionsperspektiv. Utvecklingspotential relate-
rades till det åldersbegränsade LOK stödet, kommuners priori-
tering av elitidrott samt utbildningsinsatser och erfarenhetsut-
byte med fokus på motions- och vuxenidrott.

Foto: Andreas Winblad, Skåneidrotten